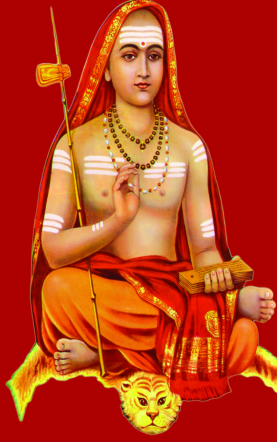

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठग्रन्थमाला - ३३२

शास्त्रपरिचयग्रन्थमाला - ६

अद्वैतवेदान्तशास्त्रप्रवेशिनी

प्रधानसम्पादकः

आचार्यः वि. मुरलीधरशर्मा

दुरुपतिः

रचयिता

आचार्यः मं. सायिरामसुब्रह्मण्यशर्मा

अनुलेखकः

डा. श्रीरामः ए. एस्.

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठम्

प्रथमवर्गीयमानितविश्वविद्यालयत्वेन विश्वविद्यालयानुवनायोगेन अनुमोदितः

तिरुपतिः - 517 507 (आन्ध्रप्रदेशः)

2020

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठग्रन्थमाला- ३ ३ २

शास्त्रपरिचयग्रन्थमाला- ६

अद्वैतवेदान्तशास्त्रप्रवेशिनी

प्रधानसम्पादकः

आचार्यः वि. मुरलीधरशर्मा

कुलपतिः

रचयिता

आचार्यः एम्. साधिरामसुब्रह्मण्यशर्मा

आचार्यः, अद्वैतवेदान्तविभागः

अनुलेखकः

डा. श्रीरामः ए. एस्.

अतिथ्यध्यापकः, मीमांसाविभागः

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठम्

(प्रथमवर्गीयमानितविश्वविद्यालयत्वेन विश्वविद्यालयानुदानायोगेन अनुमोदितः)

तिरुपतिः - 517 507 (आन्ध्रप्रदेशः)

2020

अद्वैतवेदान्तशास्त्रप्रवेशिनी

रचयिता

आचार्यः सायिरामसुब्रह्मण्यशर्मा

आचार्यः, अद्वैतवेदान्तविभागः

अनुलेखकः

डा. श्रीरामः ए. एस्.

मीमांसाशास्त्रस्य अतिथ्यध्यापकः

ISBN : 978-81-944526-2-1

प्रथममुद्रणम् २०२०

प्रतिलिपयः १०००

© राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपति: (आन्ध्रप्रदेशः)

प्रकाशकः कुलसचिवः
राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्
तिरुपति:

मूल्यम् Rs.230/-

मुद्रणम् प्रजाशक्ति प्रिण्टर्स एण्ड पब्लिषर्स प्राइवेट लिमिटेड, तिरुपति:

विषयसूची

भागः	विषयः	पुटसंख्या
	मङ्गलम्	१
१. प्रथमः पाठः	पुरुषार्थः वेदः च	३
	पुरुषार्थाः, वेदस्य लक्षणानि, वेदस्य चत्वारः विभागाः, वेदस्य विभागौ, संहिता, ब्राह्मणम्, ब्राह्मणस्य लक्षणम्, ब्राह्मणानां विषयः, ब्राह्मणग्रन्थाः, आरण्यकम्, आरण्यकस्य प्रशस्तिः, उपनिषत्, उपनिषदां विभागाः	
२. द्वितीयः पाठः	दर्शनम्	१७
	दर्शनम्, आस्तिकदर्शनम्, नास्तिकदर्शनम्	
३. तृतीयः पाठः	अनुबन्धाः	२५
	विषयः, प्रयोजनम्, अधिकारी, सम्बन्धः	
४. चतुर्थः पाठः	साधनचतुष्टयम्	२९
	नित्यानित्यवस्तुविवेकः, इहामुत्रफलभोगविरागः, शमादिषट्कसम्पत्तिः, मुमुक्षुत्वम्	
५. पञ्चमः पाठः	वेदान्तः	३५
	वेदान्तः, वेदान्तस्य प्रकाराः, अद्वैतस्य वैशिष्ट्यम्, द्वैतस्य वैशिष्ट्यम्, विशिष्टाद्वैतस्य वैशिष्ट्यम्, अद्वैतवेदान्तः, सूत्रकारः, व्यासमहर्षिः, अध्यायाः, अधिकरणलक्षणम्, सूत्रलक्षणम्, भाष्यकारः, भाष्यलक्षणम्	
६. षष्ठः पाठः	ब्रह्म	५१
	लक्षणम्, स्वरूपलक्षणम् - तटस्थलक्षणम्	
७. सप्तमः पाठः	माया	६१
	मायायाः अङ्गीकारे स्वारस्यम्, मायायाः नामान्तराणि, अज्ञानस्य अनिर्वचनीयता, अज्ञानस्य द्वे शक्ती	
८. अष्टमः पाठः	दृक्-दृश्य-पदार्थपरिचयः	६७
	दृक्पदार्थभेदाः, समष्टिः, व्यष्टिः च, दृश्यपदार्थपरिचयः	
९. नवमः पाठः	सूक्ष्मभूतादीनाम् उत्पत्तिः	७४
	सूक्ष्मभूत-इन्द्रिय-प्राण-अन्तःकरणानाम् उत्पत्तिः, पञ्चतन्मात्रोत्पत्तिप्रदर्शनम्	

भागः	विषयः	पुटसंख्या
१०. दशमः पाठः	कोशत्रयविशिष्टं सूक्ष्मशरीरम् प्राणमयकोशः, मनोमयकोशः, विज्ञानमयकोशः	८६
११. एकादशः पाठः	पञ्चीकरणम् सूक्ष्मभूतानि, योजनात् पञ्च पञ्च ते	९३
१२. द्वादशः पाठः	चतुर्विधस्थूलशरीरोत्पत्तिः जाग्रदाद्यवस्थात्रयम्, जरायुजाण्डजस्वेदजोद्भिजानि	९९
१३. त्रयोदशः पाठः	प्रलयः नित्यः, प्राकृतः, नैमित्तिकः, आत्यन्तिकः	१०७
१४. चतुर्दशः पाठः	अध्यारोपः, अपवादः	११४
१५. पञ्चदशः पाठः	अध्यासक्रमः	११९
१६. षोडशः पाठः	वृत्तिः पदार्थः, वृत्तिः, शब्दार्थयोः सम्बन्धः, लक्षणा, लक्षणाविभागः, त्रिविधा लक्षणा, जहल्लक्षणा, अजहल्लक्षणा, जहदजहल्लक्षणा	१२४
१७. सप्तदशः पाठः	महावाक्यानि	१३१
१८. अष्टादशः पाठः	तत्त्वमसि इति वाक्यस्य अर्थविचारः तत्त्वमसि, वाच्यार्थः, लक्ष्यार्थः	१३५
१९. नवदशः पाठः	मुक्तिः परिशिष्टम्	१३९ १४४

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठग्रन्थमाला - ३१५

शास्त्रपरिचयग्रन्थमाला- ३

मीमांसाशास्त्रप्रवेशिनी

प्रथमः भागः

प्रधानसम्पादकः

आचार्यः वि. मुरलीधरशर्मा

कुलपतिः

सम्पादकः

आचार्यः का.ई. देवनाथन्

प्रणेता

डा. श्रीरामः ए. एम्.

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपतिः

प्रथमवर्गीयमानितविश्वविद्यालयत्वेन

विश्वविद्यालयानुदानायोगेन अनुमोदितः

तिरुपतिः - 517 507 (आन्ध्रप्रदेशः)

2019

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठग्रन्थमाला - ३१५

शास्त्रपरिचयग्रन्थमाला - ३

मीमांसाशास्त्रप्रवेशिनी

प्रथमः भागः

प्रधानसम्पादकः

आचार्यः वि. मुरलीधरशर्मा

कुलपतिः

सम्पादकः

आचार्यः का.ई. देवनाथन्

प्रणेता

डा. श्रीरामः ए. एस्.

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपतिः

(प्रथमवर्गीयमानितविश्वविद्यालयत्वेन विश्वविद्यालयानुदानायोगेन अनुमोदितः)

तिरुपतिः - 517 507 (आन्ध्रप्रदेशः)

2019

मीमांसाशास्त्रप्रवेशिनी - प्रथमः भागः

रचयिता

डा. श्रीरामः ए.एस्.

प्रथममुद्रणम् २०१९

प्रतिलिपयः १०००

© राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपति: (आन्ध्रप्रदेशः)

प्रकाशकः कुलसचिवः
राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्
तिरुपति:

ISBN : 978-81-937648-4-8

मूल्यम् : रू. २२०/-

मुद्रणम् - प्रजाशक्ति प्रिंटर्स एण्ड पब्लिशर्स प्राइवेट लिमिटेड्, तिरुपति

विषयसूची

विभागः	विषयः	पुटसंख्या
१. प्रथमः परिच्छेदः	उपोद्घातः	१-४४
१. प्रथमः पाठः	१. दर्शनानां परिचयः	१-१२
२. द्वितीयः पाठः		१३-१८
	१. मीमांसाशब्दार्थः, २. मीमांसायाः नामान्तराणि	
३. तृतीयः पाठः		१९-२४
	१. मीमांसायाः आवश्यकता ३. मीमांसायाः परम्परा	
	२. मीमांसायाः प्राचीनता	
४. चतुर्थः पाठः		२५-३१
	१. सूत्रभाष्यवार्तिकानां लक्षणम् २. मीमांसायां प्रस्थानत्रयपरिचयः	
५. पञ्चमः पाठः		३२ - ३७
	१. मीमांसाप्रतिपाद्यविषयाणां परिचयः ३. अनुबन्धनिरूपणम्	
	२. मीमांसायाः विस्तृतिः ४. मीमांसायाः प्रयोजनम्	
६. षष्ठः पाठः		३८-४४
	१. अधिकरणस्वरूपस्य परिचयः २. सङ्गतेः परिचयः	
२. द्वितीयः परिच्छेदः	प्रथमाध्यायस्य विषयः	४५-११८
१. प्रथमः पाठः		४५-५०
	१. जिज्ञासासूत्रस्य विवरणम् ३. कर्मत्वविचारः	
	२. अध्ययनविधेः विचारः	
२. द्वितीयः पाठः		५१-५५
	१. धर्मलक्षणविचारः ३. धर्मसूत्रधर्मलक्षणयोः विरोधपरिहारः	
	२. स्वर्गलक्षणम्	

३. तृतीयः पाठः	५६-६०
१. वेदः २. वेदस्य विभागः ३. धर्मं प्रमाणानि	
४. चतुर्थः पाठः	६१-६७
१. विधिः ३. उत्पत्तिविधिः	
२. विधेः विभागः ४. गुणविशिष्टकर्मोत्पत्तिविधिः	
५. पञ्चमः पाठः	६८-७७
१. निषेधः ३. तस्य व्रतमिति उपक्रमः ५. विकल्पे अष्टौ दोषाः	
२. पर्युदासः ४. विकल्पप्रसक्तिः	
६. षष्ठः पाठः	७८-८९
१. अर्थवादः ४. निषेधस्य शेषः	
२. अर्थवादस्य भेदः ५. अर्थवादस्य भेदत्रयम्	
३. विधेः शेषः ६. एकवाक्यता	
७. सप्तमः पाठः	९०-९७
१. मन्त्रः २. विधित्रैविध्यम्	
८. अष्टमः पाठः	९८-१०२
१. स्मृतिः, २. आचारः	
९. नवमः पाठः	१०२-१११
१. नामधेयम् २. नामधेये निमित्तचतुष्टयम्	
१०. दशमः पाठः	११२-११७
१. वाक्यशेषः, २. सामर्थ्यम्	
३. तृतीयः परिच्छेदः द्वितीयाध्यायस्य विषयः	११८-१५२
१. प्रथमः पाठः	११८-१२८
१. भावनाकरणत्वम्, २. भावना, ३. शाब्दी, ४. आर्थी	
२. द्वितीयः पाठः	१२९-१३५
१. अपूर्वम्, २. अपूर्वविभागाः	

३. तृतीयः पाठः

१३६-१४२

१. यजिपदाभावेपि यागकल्पनम्

२. लिङ्गाद्यभावेपि विधायकत्वम्

३. स्तोत्र-शास्त्र-मन्त्र-ब्राह्मण-ऋक् -साम-यजुः-

एकवाक्यत्वानां लक्षणानि

४. चतुर्थः पाठः

१४३-१५२

१. भावनाभेदबोधकप्रमाणानि

परिशिष्टम् - १. रेखाचित्रम्

I- VIII

२. विशेषविचारः

IX- XVI

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठग्रन्थमाला - ३१६
शास्त्रपरिचयग्रन्थमाला - ४

मीमांसाशास्त्रप्रवेशिनी

द्वितीयः भागः

प्रधानसम्पादकः

आचार्यः वि. मुरलीधरशर्मा

कुलपतिः

सम्पादकः

आचार्यः का.ई. देवनाथन्

प्रणेता

डा. श्रीरामः ए. एस्.

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपतिः

प्रथमवर्गीयमानितविश्वविद्यालयत्वेन
विश्वविद्यालयानुदानायोगेन अनुमोदितः
तिरुपतिः - 517 507 (आन्ध्रप्रदेशः)

2019

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठग्रन्थमाला - ३१६
शास्त्रपरिचयग्रन्थमाला - ४

मीमांसाशास्त्रप्रवेशिनी

द्वितीयः भागः

प्रधानसम्पादकः

आचार्यः वि. मुरलीधरशर्मा
कुलपतिः

सम्पादकः

आचार्यः का.ई. देवनाथन्

प्रणेता

डा. श्रीरामः ए. एस्.

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपतिः

(प्रथमवर्गीयमानितविश्वविद्यालयत्वेन विश्वविद्यालयानुदानायोगेन अनुमोदितः)

तिरुपतिः - 517 507 (आन्ध्रप्रदेशः)

2019

मीमांसाशास्त्रप्रवेशिनी - द्वितीयः भागः

रचयिता

डा. श्रीरामः ए.एस्.

प्रथममुद्रणम् २०१९

प्रतिलिपयः १०००

© राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपति: (आन्ध्रप्रदेशः)

प्रकाशकः कुलसचिवः
राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्
तिरुपति:

ISBN: 978-81-937648-5-5

मूल्यम् : रू. २२५/-

मुद्रणम् - प्रजाशक्ति प्रिन्टर्स एण्ड पब्लिषर्स प्राइवेट लिमिटेड, तिरुपति

विषयसूची

विभागः	विषयः	पुटसंख्या
१. प्रथमः परिच्छेदः	तृतीयाध्यायस्य विषयः	१-४१
१. प्रथमः पाठः		१-७
१. अङ्गत्वम्	३. गुणविधिः	
२. विनियोगविधिः	४. गुणफलसम्बन्धविधिः	
२. द्वितीयः पाठः		८-१७
१. अङ्गताग्राहकप्रमाणानि,	२. श्रुतिः, ३. श्रुतेः विभागाः	
३. तृतीयः पाठः		१८-२४
१. लिङ्गम्, २. वाक्यम्, ३. प्रकृतिविकृती,		
४. चतुर्थः पाठः		२५-३०
१. प्रकरणम्	२. महाप्रकरणम्	
३. अवान्तरप्रकरणम्	४. सन्दंशः	
५. पञ्चमः पाठः		३१-३७
१. स्थानम्	३. सन्निधिपाठः	
२. यथासंख्यपाठः	४. अनुष्ठानसादेश्यम्	५. समाख्या
६. षष्ठः पाठः		३८-४१
१. अङ्गभेदः, २. गुणकर्म, ३. प्रधानकर्म		
२. द्वितीयः परिच्छेदः	चतुर्थाध्यायस्य विषयः	४२-४७
१. प्रथमः पाठः - प्रयुक्तिः		४२-४७
३. तृतीयः परिच्छेदः	पञ्चमाध्यायस्य विषयः	४८-७२
१. प्रथमः पाठः		४८-५४
१. क्रमः, २. प्रयोगविधिः, ३. क्रमबोधकप्रमाणानि		

२. द्वितीयः पाठः	५५-६०
१.श्रुतिक्रमः, २.श्रुतिविभागौ, ३.अर्थक्रमः	
३. तृतीयः पाठः	६१-६७
१.पाठक्रमः, २.मन्त्रपाठः,	
३.ब्राह्मणपाठः, ४.स्थानम्	
४. चतुर्थः पाठः	६८-७२
१.मुख्यक्रमः, २.प्रवृत्तिक्रमः	
४. चतुर्थः परिच्छेदः षष्ठाध्यायस्य विषयः	७३- ७९
१. प्रथमः पाठः	७३ - ७९
१.अधिकारः, २.काम्य-नैमित्तिक-नित्यकर्मसु अधिकारः,	
३.अधिकारिणः विशेषणानि	
५. पञ्चमः परिच्छेदः उत्तरषट्कस्य विषयः	८०-१०३
१. प्रथमः पाठः	८२-८७
१.अतिदेशः, २.अतिदेशस्य विभागाः, ३.विशेषातिदेशः	
२. द्वितीयः पाठः	८८-९२
१.ऊहः, २.ऊहभेदाः	
३. तृतीयः पाठः	९३-९८
१.बाधः, २.बाधभेदाः	
४. चतुर्थः पाठः	९९-१०३
१.तन्त्रम्, २.प्रसङ्गः	

६. षष्ठः परिच्छेदः प्रमाणनिरूपणम्	१०४-१३४
१. प्रथमः पाठः	१०४-१११
१.प्रमाणविचारः, २.करणम्, ३.प्रत्यक्षम्, ४.सन्निकर्षनिरूपणम्, ५.प्रत्यक्षभेदाः	
२. द्वितीयः पाठः	११२-११९
१.अनुमानम्, २.व्याप्तिः, ३.अनुमानद्वैविध्यम्, ४.अनुमानावयवाः, ५.हेत्वाभासाः	
३. तृतीयः पाठः	१२०-१२७
१.शब्दः, २.सहकारिकराणानि, ३.पदविभागः, ४.पदवृत्तयः, ५.पदत्रैविध्यम्, ६.शक्तिग्रहोपायाः, ७.लक्षणा, ८.गौणी	
४. चतुर्थः पाठः	१२८-१३४
१.उपमानम्, २.अर्थापत्तिः, ३.अनुपलब्धिः	
७. सप्तमः परिच्छेदः प्रमेयनिरूपणम्	१३५ - १४२
१. प्रथमः पाठः	१३५ - १४२
१.पदार्थाः, २.द्रव्यम्, ३.गुणः, ४.कर्म, ५.जातिः, ६.अभावः	
८. अष्टमः परिच्छेदः मीमांसाप्रवर्तकानां विवरणम् - १४३-१६५	
१. प्रथमः पाठः	१४३-१४७
१.जैमिनिः, २.उपवर्षः, ३.शबरस्वामी	

२. द्वितीयः पाठः	१४८-१५२
१. कुमारिलभट्टः, २. प्राभाकरः, ३. मुरारिः	
३. तृतीयः पाठः	१५३-१६०
१. भट्टमतावलम्बिनः	
४. चतुर्थः पाठः	१६१-१६५
१. प्राभाकराः	
परिशिष्टम् - १. रेखाचित्रम्	I - XI
२. विशेषविचारः	XII - XXI

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठग्रन्थमाला - ३१४

शास्त्रपरिचयग्रन्थमाला - २

संस्कृतसाहित्यशास्त्रप्रवेशिनी

(प्रथमभागः)

प्रधानसम्पादकः

आचार्यः वि. मुरलीधरशर्मा

कुलपतिः

सम्पादकः

आचार्यः जी. एस्. आर्. कृष्णमूर्तिः

रचयिता

डा. सी. हेच्. नागराजु

सहाचार्यः, अनुसन्धानप्रकाशनविभागः

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपतिः

प्रथमवर्गीयमानितविश्वविद्यालयत्वेन विश्वविद्यालयानुदानायांगेन अनुमोदितः

तिरुपतिः - ५१७ ५०७ (आन्ध्रप्रदेशः)

२०१८

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठग्रन्थमाला - ३१४

शास्त्रपरिचयग्रन्थमाला - २

संस्कृतसाहित्यशास्त्रप्रवेशिनी

(प्रथमभागः)

प्रधानसम्पादकः

आचार्यः वि.मुरलीधरशर्मा

कुलपतिः

सम्पादकः

आचार्यः जी.एस्.आर्.कृष्णमूर्तिः

रचयिता

डा.सीहेच्.नागराजु

सहाचार्यः, अनुसन्धानप्रकाशनविभागः

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपतिः

प्रथमवर्गीयमानितविश्वविद्यालयत्वेन विश्वविद्यालयानुदानायोगेन अनुमोदितः

तिरुपतिः - ५१७ ५०७ (आन्ध्रप्रदेशः)

२०१८

संस्कृतसाहित्यशास्त्रप्रवेशिनी (प्रथमभागः)

रचयिता : डा.सीहेच्.नागराजु
सहाचार्यः, अनुसन्धानप्रकाशनविभागः

प्रकाशनवर्षम् : २०१८

मुद्रितप्रतिकृतयः : १०००

ISBN : 978-81-937648-3-1

© राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपतिः, आन्ध्रप्रदेशः

प्रकाशकः : कुलसचिवः
राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपतिः

मूल्यम् : रू. २००/-

मुद्रकः : प्रजाशक्ति प्रिन्टर्स & पब्लिषर्स प्रैवेट लिमिटेड,
तिरुपतिः

टङ्कणं सञ्जीकरणञ्च : रागि वेङ्कटाचारी, अतिथ्यध्यापकः, अनुसन्धान-
प्रकाशनविभागः, रा.सं.विद्यापीठम्, तिरुपतिः

विषयानुक्रमणिका

प्रवेशिनीमुद्दिश्य किञ्चित् ...	vi
सम्पादकीयम्	x
पुरोवाक्	xiv
विषयानुक्रमणिका	xviii

पाठक्रमः	विषयः	पुटसंख्या
----------	-------	-----------

प्रथमखण्डः

(साहित्यशास्त्रपरिचयः)

प्रथमः पाठः	साहित्यशास्त्रं नाम किम्?	2
-------------	---------------------------	---

द्वितीयखण्डः

(इतिहासपुराणानि)

द्वितीयः पाठः	आदिकाव्यं रामायणम्	11
तृतीयः पाठः	महाभारतम्	18
चतुर्थः पाठः	पुराणानि	26

तृतीयखण्डः

(पञ्चमहाकाव्यानि)

पञ्चमः पाठः	रघुवंशम्	34
षष्ठः पाठः	कुमारसम्भवम्	41

पाठक्रमः

विषयः

पुटसंख्या

सप्तमः पाठः	किरातार्जुनीयम्	47
अष्टमः पाठः	शिशुपालवधम्	52
नवमः पाठः	नैषधीयचरितम्	58

चतुर्थखण्डः
(गद्यकाव्यानि)

दशमः पाठः	दशकुमारचरितम्	65
एकादशः पाठः	कादम्बरी	71

पञ्चमखण्डः
(चम्पूकाव्यानि)

द्वादशः पाठः	नलचम्पूः	78
त्रयोदशः पाठः	विश्वगुणादर्शचम्पूः	83

षष्ठखण्डः
(पञ्चमहानाटकानि)

चतुर्दशः पाठः	स्वप्नवासवदत्तम्	89
पञ्चदशः पाठः	अभिज्ञानशाकुन्तलम्	94
षोडशः पाठः	उत्तररामचरितम्	99
सप्तदशः पाठः	वेणीसंहारम्	104
अष्टादशः पाठः	मुद्राराक्षसम्	108

सप्तमखण्डः

(अलङ्कारशास्त्रस्य आचार्याः)

एकोनविंशः पाठः	भरतमहर्षिः	113
विंशः पाठः	व्यासमहर्षिः	117
एकविंशः पाठः	भामहाचार्यः	120
द्वाविंशः पाठः	आचार्यः दण्डी	123
त्रयोविंशः पाठः	उद्भटाचार्यः	127
चतुर्विंशः पाठः	वामनाचार्यः	130
पञ्चविंशः पाठः	रुद्रटाचार्यः	133

अष्टमखण्डः

(काव्यप्रमेयविषयाः)

षड्विंशः पाठः	काव्यप्रयोजनानि	136
सप्तविंशः पाठः	काव्यकारणानि	141
अष्टाविंशः पाठः	काव्यलक्षणम्	145
एकोनत्रिंशः पाठः	काव्यभेदाः	149
त्रिंशः पाठः	रसाः	153
एकत्रिंशः पाठः	अलङ्काराः	157
द्वात्रिंशः पाठः	रीतयः	160
त्रयस्त्रिंशः पाठः	वृत्तयः	164

राष्ट्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयग्रन्थमालासङ्ख्या - 342

महाकविमाघविरचितं

शिशुपालवधम्

प्रसादिनीसरलसंस्कृतव्याख्यालङ्कृतम्
अवतारिका-पदच्छेद-अन्वय-प्रतिपदार्थ-भावार्थ-
विशेषव्याख्या-परिशिष्टादिभिः विभूषितं महाकाव्यम्

प्रथमः भागः, १ - १० सर्गाः

प्रधानसम्पादकः

आचार्यः वि. मुरलीधरशर्मा

कुलपतिः

व्याख्याता

डॉ. सीहेच्. नागराजु

राष्ट्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः

(संसदः अधिनियमेन प्रतिष्ठापितः केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः)

तिरुपतिः - ५१७ ५०७ (आन्ध्रप्रदेशः)

2021

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठग्रन्थमाला-३२७

शास्त्रपरिचयग्रन्थमाला-५

संस्कृतसाहित्यशास्त्रप्रवेशिनी (द्वितीयभागः)

प्रधानसम्पादकः

आचार्यः वि.मुरलीधरशर्मा

कुलपतिः

सम्पादकः

आचार्यः जी.एस्.आर्.कृष्णमूर्तिः

रचयिता

डा.सीहेच्.नागराजु

सहाचार्यः, अनुसन्धानप्रकाशनविभागः

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठम्

प्रथमवर्गीयमानितविश्वविद्यालयत्वेन विश्वविद्यालयानुदानायोगेन अनुमोदितः

तिरुपतिः - ५१७ ५०७ (आन्ध्रप्रदेशः)

२०१९

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठग्रन्थमाला-३ २७
शास्त्रपरिचयग्रन्थमाला-५

संस्कृतसाहित्यशास्त्रप्रवेशिनी

(द्वितीयभागः)

प्रधानसम्पादकः

आचार्यः वि.मुरलीधरशर्मा

कुलपतिः

सम्पादकः

आचार्यः जी.एस्.आर्.कृष्णमूर्तिः

रचयिता

डा.सीहेच्.नागराजु

सहाचार्यः, अनुसन्धानप्रकाशनविभागः

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठम्

प्रथमवर्गीयमानितविश्वविद्यालयत्वेन विश्वविद्यालयानुदानायोगेन अनुमोदितः

तिरुपतिः - ५१७ ५०७ (आन्ध्रप्रदेशः)

२०१९

संस्कृतसाहित्यशास्त्रप्रवेशिनी (द्वितीयभागः)

रचयिता : डा.सीहेच्.नागराजु
सहाचार्यः, अनुसन्धानप्रकाशनविभागः

प्रकाशनवर्षम् : २०१९
मुद्रितप्रतिकृतयः : १०००
ISBN : 978-81-942756-2-6

© राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपतिः, आन्ध्रप्रदेशः

प्रकाशकः : कुलसचिवः
राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपतिः

मूल्यम् : ₹ 2४०/-

मुद्रकः : प्रजाशक्ति प्रिन्टर्स एण्ड पब्लिषर्स प्रैवेट लिमिटेड, तिरुपतिः

टङ्कणं सञ्जीकरणञ्च : रागि वेङ्कटाचारी, अतिथ्यध्यापकः, अनुसन्धानप्रकाशनविभागः,
रा.सं.विद्यापीठम्, तिरुपतिः

विषयानुक्रमणिका

प्रवेशिनीमुद्दिश्य किञ्चित् ...	- - -	vii
सम्पादकीयम्	- - -	xi
ग्रन्थप्रशस्तिः	- - -	xvi
पुरोवाक्	- - -	xvii
विषयानुक्रमणिका	- - -	xxi

पाठक्रमः विषयः पुटसंख्या

प्रथमखण्डः

(कतिचन प्रशस्ताः कवयः)

प्रथमः पाठः	अश्वघोषः	02
द्वितीयः पाठः	भट्टिकविः	08
तृतीयः पाठः	कुमारदासः	13

द्वितीयखण्डः

(इतिहासकाव्यपरिचयः)

चतुर्थः पाठः	पद्मगुप्तस्य नवसाहसाङ्कचरितम्	18
पञ्चमः पाठः	बिल्हणस्य विक्रमाङ्कदेवचरितम्	22
षष्ठः पाठः	कल्हणस्य राजतरङ्गिणी	26

पाठक्रमः

विषयः

पुटसंख्या

तृतीयखण्डः
(गीतिकाव्यपरिचयः)

सप्तमः पाठः	जयदेवस्य गीतगोविन्दम्	32
अष्टमः पाठः	केचन प्रमुखाः गीतिकाव्यकर्तारः	37

- (१) त्यागराजः (२) मुत्तुस्वामिदीक्षितः
(३) श्यामाशास्त्री (४) अन्नमाचार्यः
(५) नारायणतीर्थः (६) सदाशिवब्रह्मेन्द्रसरस्वती

चतुर्थखण्डः
(नीतिसाहित्यपरिचयः)

(अ) नीतिश्लोकग्रन्थाः

नवमः पाठः	चाणक्यनीतिः	49
दशमः पाठः	कामन्दकनीतिः	55
एकादशः पाठः	भर्तृहरिनीतिः	59

(आ) नीतिकथाग्रन्थाः

द्वादशः पाठः	बृहत्कथा	65
त्रयोदशः पाठः	पञ्चतन्त्रम्	70
चतुर्दशः पाठः	हितोपदेशः	75

पाठक्रमः

विषयः

पुटसंख्या

पञ्चमखण्डः

(काव्यशास्त्रस्य आचार्याः)

(अ) ध्वनिवादिवर्गः

पञ्चदशः पाठः	आनन्दवर्धनः	81
षोडशः पाठः	अभिनवगुप्तः	86
सप्तदशः पाठः	मम्मटः	91
अष्टादशः पाठः	विश्वनाथः	95
नवदशः पाठः	विद्यानाथः	99
विंशः पाठः	अप्पय्यदीक्षितः	102
एकविंशः पाठः	जगन्नाथः	106
द्वाविंशः पाठः	क्षेमेन्द्रः	111

(आ) ध्वनिविरोधिर्वर्गः

त्रयोविंशः पाठः	कुन्तकः	117
चतुर्विंशः पाठः	धनञ्जयः महिमभट्टश्च	121
पञ्चविंशः पाठः	भोजराजः मुकुलभट्टश्च	127

(इ) प्रकीर्णवर्गः

षड्विंशः पाठः	राजशेखरः	133
सप्तविंशः पाठः	रूपगोस्वामी	137

पाठक्रमः

विषयः

पुटसंख्या

षष्ठखण्डः

(काव्यप्रमेयविषयाः)

(अ) शब्दव्यापाराः वाक्यव्यापारश्च

अष्टाविंशः पाठः	अभिधाव्यापारः	143
नवविंशः पाठः	तात्पर्यव्यापारः	148
त्रिंशः पाठः	लक्षणाव्यापारः	154
एकत्रिंशः पाठः	व्यञ्जनाव्यापारः	159

(आ) गुणदोषालङ्काराः

द्वात्रिंशः पाठः	काव्यगुणाः	165
त्रयस्त्रिंशः पाठः	काव्यदोषाः	171
चतुस्त्रिंशः पाठः	शब्दालङ्काराः	175
पञ्चत्रिंशः पाठः	अर्थालङ्काराः	180

परिशिष्टम्	(संस्कृतसाहित्यशास्त्रप्रवेशिन्याः प्रथमद्वितीयभागयोः उल्लिखितानां कवीनाम् आचार्याणां च परिचयमञ्जूषा)	186
------------	--	-----

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठग्रन्थमाला - ३१३
शास्त्रपिरचयग्रन्थमाला- १

संस्कृतव्याकरणशास्त्रप्रवेशिनी

प्रधानसम्पादकः

आचार्यः विरिवेण्टि मुरलीधरशर्मा

कुलपतिः

सम्पादकः

आचार्यः जानमहि रामकृष्णः

रचयित्री

डा. शिवकुमारी काटूरि

नृत्तावसाने नटराजराजो ननाद ढक्कां नवपञ्चवारम् ।
उद्धर्तुकामः सनकादिसिद्धान् एतद्विमर्शं शिवसूत्रजालम् ॥

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपतिः

प्रथमवर्गीयमानितविश्वविद्यालयत्वेन

विश्वविद्यालयानुदानायोगेन अनुमोदितः

तिरुपतिः - 517 507 (आन्ध्रप्रदेशः)

2018

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठग्रन्थमाला - ३१३

शास्त्रपिरचयग्रन्थमाला-१

संस्कृतव्याकरणशास्त्रप्रवेशिनी

प्रधानसम्पादकः

आचार्यः वि. मुरलीधरशर्मा
कुलपतिः

सम्पादकः

आचार्यः जानमहि रामकृष्णः

रचयित्री

डा. शिवकुमारी काटूरि

राष्ट्रीयसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपतिः

(प्रथमवर्गीयमानितविश्वविद्यालयत्वेन विश्वविद्यालयानुदानायोगेन अनुमोदितः)

तिरुपतिः - 517 507 (आन्ध्रप्रदेशः)

2018

संस्कृतव्याकरणशास्त्रप्रवेशिनी

रचयत्री

डा.शिवकुमारी काटूरि

प्रथममुद्रणम् २०१८

प्रतिलिपयः १०००

© राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्, तिरुपति: (आन्ध्रप्रदेशः)

ISBN : 978-81-937648-2-4

प्रकाशकः आचार्यः वि. मुरलीधरशर्मा
कुलपतिः, राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्
तिरुपति:

मूल्यम् रू. 220/-

मुद्रणम् - फ्रेन्ड्स् ऑफसेट प्रिंटर्स, तिरुपति:

विषयसूचिका

क्र.सं.	विषयः	पृष्ठ.सं.
1.	परिचयात्मकः	
	त्रिमुनिपरिचयः	1
	वर्णपरिचयः	2
2.	सन्धिप्रकरणम्	
	प्रथमः पाठः सन्धिपरिचयः	8
	द्वितीयः पाठः यणादेशसन्धिः	14
	तृतीयः पाठः अयवायावादेशसन्धिः	19
	चतुर्थः पाठः गुणसन्धिः	25
	पञ्चमः पाठः वृद्धिसन्धिः	30
	षष्ठः पाठः सवर्णदीर्घसन्धिः, पररूपसन्धिः, पूर्वरूपसन्धिः	37
	सप्तमः पाठः प्रकृतिभावः	43
	अष्टमः पाठः हल्सन्धिपरिचयः, श्रुत्वसन्धिः	50
	नवमः पाठः ष्रुत्वसन्धिः	55
	दशमः पाठः चर्त्वसन्धिः, जश्त्वसन्धिः	62
	एकादशः पाठः अनुनासिकसन्धिः	70
	द्वादशः पाठः परसवर्णसन्धिः	75
	त्रयोदशः पाठः पूर्वसवर्णसन्धिः	80
	चतुर्दशः पाठः छत्वसन्धिः, डमुट्-आगमः, तुक्-आगमः	84
	पञ्चदशः पाठः विसर्गसन्धिपरिचयः, रेफादेशः	89
	षोडशः पाठः विसर्गस्य आदेशः	95

क्र.सं. विषयः	पृष्ठ.सं.
3. कारकप्रकरणम्	
प्रथमः पाठः कारकपरिचयः	101
द्वितीयः पाठः प्रथमाविभक्तिः	107
तृतीयः पाठः द्वितीयाविभक्तिः	112
चतुर्थः तृतीयाविभक्तिः	118
पञ्चमः पाठः चतुर्थीविभक्तिः	124
षष्ठः पाठः पञ्चमीविभक्तिः	130
सप्तमः पाठः षष्ठीविभक्तिः	136
अष्टमः पाठः सप्तमीविभक्तिः	141
4. समासः	
प्रथमः पाठः समासपरिचयः	147
द्वितीयः पाठः अव्ययीभावः	151
तृतीयः पाठः तत्पुरुषः (1)	156
चतुर्थः पाठः तत्पुरुषः (2)	162
पञ्चमः पाठः कर्मधारादयः, द्विगुः, नञ्त्पुरुषः	166
षष्ठः पाठः बहुव्रीहिः, द्वन्द्वः	171

